

Lärdomar av den portugisiska icke-modellen

[Artikel från [International Viewpoint](#), 1 juli 2018. Skriven av Maria Manuel Rola, parlamentsledamot för Vänsterblocket och medlem i dess ledning, Adriano Campos, medlem i Vänsterblockets ledning och Fjärde internationalens ledning i Portugal, Jorge Costa, parlamentsledamot för Vänsterblocket och medlem i dess ledning. Översättning från engelska, Göran Källqvist. Översättningen tidigare publicerad i förkortat skick i Internationalen.]

I detta korta bidrag diskuterar vi förutsättningarna för den portugisiska ”icke-modellen”, eftersom omständigheterna är så speciella att det inte går att göra någon generalisering, och analyserar Vänsterblockets erfarenheter under de 2½ åren med den regering som ersatte högertrojkans konsulat i Portugal, som hade styrt landet under 2011-2015.

1. Ett svårt beslut i oktober-november 2015

Efter fyra års åtstramningar och social ödeläggelse under högerregeringen och [EU-]trojkan drabbades regeringspartierna av ett bakslag vid valet i Portugal i oktober 2015 (koalitionen mellan de två borgerliga partierna PSD och CDS förlorade nästan en miljon röster och fick 38%) och Socialistpartiet (hädanefter PS) återhämtade sig något och fick 32%. Eftersom de två vänsterpartierna, Vänsterblocket (10,2%) och Kommunistpartiet (PCP, 8,6%), fick nästan var femte röst, ställdes parlamentet inför två alternativ: en minoritetsregering mellan högerpartierna utan några allierade, om inte PS valde att hjälpa den; eller en minoritetsregering med PS i en möjlig allians med de två vänsterpartierna – och båda två krävdes. För att göra en lång historia kort bemyndigade republikens dåvarande president, Cavaco Silva, den tidigare premiärministern Passos Coelho att bilda en ny högerregering, som röstades ner i parlamentet, och istället ersattes den av en ny PS-regering (premiärminister António Costa) i en formell pakt med Blocket och PCP. Så för första gången någonsin tvingades PS gå i allians med vänstern, och vänstern accepterade denna allians, också för första gången.

Alliansen föregicks av ett offentligt krav i en TV-debatt under valkampanjen av Vänsterblockets taleskvinna, Catarina Martens, som pressade PS:s ledare Antonio Costa att överge tre viktiga punkter i sitt program (att frysa pensionerna, skapa en ny form för att underlätta avsked, och minska företagets bidrag till socialförsäkringarna). Hennes tydliga villkor för en dialog om en framtida regering blev en avgörande fråga under den nationella debatten. Det var inget valknep utan ett klart svar på folkets behov, och vi anser att det är så ett vänsterparti ska agera för att leda till politiska förändringar.

Efter valet tvingades PS godta dessa och en del ytterligare villkor för att få majoritet sin regering i parlamentet. Både Vänsterblocket och PCP upprättade i detta syfte en skriven överenskommelse, även om ingen av dem var en del av ministären. [Texten i överenskommelsen mellan dem finns i artikeln i [International Viewpoint](#) – öa.]

2. Resultatet av vänsterns överenskommelse med PS-regeringen

De främsta landvinningarna av denna politiska process ska kort sammanfattas i två avsnitt: demokratiseringsåtgärderna och överenskommelsens ekonomiska och sociala effekter. Sedan lägger vi fram och diskuterar konflikterna mellan vänsterpartierna och regeringen, och hur Vänsterblocket för fram sitt alternativ.

A. Ett steg framåt för de medborgerliga friheterna

Med parlamentets nya sammansättning efter valet antogs olika lagar för att avskaffa avgifter för aborter (legalisering av aborter hade godkänts genom en folkomröstning, men den tidigare högermajoriteten införde en del avgifter för att avskräcka från att utnyttja legaliseringen), utvidga homosexuella pars rättigheter inklusive adoption, sprida medicinskt assisterad befruktning till ensamstående kvinnor och lesbiska, bestämma villkoren för surrogatmoderskap, inrätta fullständig könsjämvikt i de politiska församlingarna, och införa medicinsk användning av cannabis. I en del fall bildade Vänsterblocket och PS en majoritet för dessa lagar, eftersom PCP röstade med högerpartierna mot rättigheter för lesbiska, könsjämvikt, surrogatmoderskap och cannabis. Nyligen föreslog både Vänsterblocket och PS lagar för att legalisera dödshjälp. I detta fall förlorade initiativen med bara 5 röster, sedan PCP på nytt röstade med de konservativa partierna.

Det är uppenbart hur relevant denna agenda är, eftersom den driver en demokratiseringsprocess och i själva verket utmanar olika sorters förtryck. I olika länder kommer de sociala rörelserna att kunna utvärdera dessa landvinningar.

B. Sociala och ekonomiska effekter

Bland annat följande åtgärder har genomförts eller ska genomföras under denna period:

- Privatiseringar eller koncessioner som hade genomförts av högerregeringen inom kollektivtrafiken (nationella flygbolaget och kollektivtrafiken i de två största städerna) har upphävts;
- Nya privatiseringar förbjuds uttryckligen;
- Minimilönen höjs med 20% till 1 januari 2019;
- Fyra helgdagar som tagits bort av den tidigare regeringen har återinförts;
- Pensionerna frystes inte (utan följer inflationstakten) och de lägsta höjs med 3-4% varje år;
- Programmet att förflytta statstjänstemän mot deras vilja avslutades;
- Kollektivförhandlingarna för statstjänstemän återinfördes;
- Skatten på restaurangbesök minskades från 23 till 13%;
- Alla barn ska ha daghem innan 2019;
- Alla studenter ska successivt få skolböcker fram tills de är 17 år;
- Den tillfälliga skatt på löner och pensioner som infördes under trojkaperioden avskaffades;
- Skatten på inkomst av arbete minskas och skatt för storföretag har ökat;

- En ny skatt på lyxfastigheter införs;
- Utmätningar av gamla eller sjuka personer som har bott på samma ställe i 15 år upphävs, och hyreslagen ses över för att skydda hyresgäster;
- Nya regler tillämpas för egenföretagare som utför tjänster åt olika företag, för att garantera dem socialförsäkringsskydd.

Den totala effekten av dessa åtgärder 2016 och 2017, i ett gynnsamt läge med sjunkande oljepriser och bättre exportmöjligheter på grund av den svaga återhämtningen i Europa, blev en liten tillväxt av BNP (plus 4,3% i reella termer, efter att ha sjunkit med 7,9% under konjunktturnedgången och åtstramningsperioden), kraftig tillväxt av sysselsättningen (minskning av de officiella arbetslöshets-siffrorna från 17,5% 2013 till 7,4% idag) och en minskning av budgetunderskottet (från -3,1% 2015 till 0,9% 2017 och förväntat praktiskt taget noll 2018), i detta fall tack vare effekter av återhämtningen och även att de offentliga investeringarna frystes. Som ett gemensamt resultat av ökad tilltro och mer pensioner och löner ökade hursomhelst den sammanlagda efterfrågan. Att bekämpa fattigdomen fick en verklig social effekt. Faktum är att inget annat land i Europa har drivit den sortens politik.

Även om det återstår stora utmaningar, som att minska utlands- och statsskulden, så visar det faktum att Vänsterblocket inte bara kunde studera och lägga fram konkreta alternativ om dessa frågor, utan också tvinga fram en offentlig diskussion om dem, på en väg framåt: i själva verket undertecknade Vänsterblocket och PS, med deltagande från regeringsmedlemmar, en rapport som lade fram ett konkret förslag om ömsesidig användning av 52 miljarder euro, och rapporten slog fast att EU:s nuvarande budgetregler är ”orättvisa och ohållbara”. Ändå tänker inte regeringen agera mot dem och lägga fram något alternativ till de europeiska myndigheterna. Detta klargörande av att regeringen faktiskt är mot en strategi för att omstrukturera skulden men tvingas konstatera att dessa budgetregler är ohållbara, stärker kampen mot skulden.

Andra konflikter mellan vänsterpartierna och regeringen uppstod när budgetarna tillämpades. Utan undantag förde Vänsterblocket fram sina uppfattningar, med vetskap om att man för att bygga upp politiska styrkeförhållanden måste lägga fram detaljerade och övertygande alternativ. Bland annat diskuterade Vänsterblockets taleskvinna i portugisiska tidningar kring alternativ vad gäller bankerna, euron och dess skadliga effekter, status för vetenskapliga forskare och skötseln av utgifterna för samhällsservice.

Budgeten i centrum för debatten

Titta nu på det andra exemplet. Mariana Mortágua, parlamentsledamot och talesperson för Vänsterblocket i finans- och bankfrågor, ifrågasätter prioriteringarna och den låga nivån på offentliga utgifter, eftersom det krävs fler stimulansåtgärder för att skapa jobb. Det är vad hon hävdar i tidningen.

Vänsterpolitik är ingen galamiddag, så det måste skapas och presenteras alternativ som måste locka, övertyga och mobilisera arbetande människor. Om vi tittar på en del andra konflikter så blir skillnaderna mellan Blocket och PS och dess regering ännu mer uppenbara.

3. Konflikter om finanser och bankväsende, och arbetslagar

De två viktigaste områden som inte täcks av den skrivna överenskommelsen är hur finanssystemet regleras och styrs, och arbetslagarna. I en del fall togs frågor som inte avgjordes av överenskommelsen upp i senare förhandlingar och enighet uppnåddes (det var fallet med den nya lagen om lyxfastigheter och många andra budgetregler). Men med tanke på de olika strategierna var det inte möjligt i viktiga fall som finanser och arbetsföreskrifter.

Således gick vänsterpartierna mot försäljningen av Banif, en liten regional bank, till Santander och försäljningen av Novo Banco, som en gång var den största privata affärsbanken, till det amerikanska fastighetsbolaget Lone Star. I andra fall gick vänstern mot speciella förmåner till bankindustrin. Dessa konflikter visade att vänsterpartierna gjorde rätt i att inte överväga att delta i ministären, eftersom det är en enorm skillnad mellan en centerregering, som PS, och vänstern när det handlar om finanser och andra frågor.

Skillnaderna mellan regeringen och vänstern angående arbetslagarna är ännu mer betydelsefulla, eftersom det pågår en social strid om detta. Bland annat hölls en stor fackföreningsdemonstration mot regeringens föreslagna lagar i juni.

I två år diskuterade Vänsterblocket med medlemmar i regeringen om ett åtgärds paket för att rätta till osäkra anställningskontrakt och gynna arbeten med fullständiga rättigheter. En del av dessa åtgärder godkändes efter långa diskussioner: det förändrade hur enskilda arbetare med osäkra arbetsförhållanden betalade sina avgifter till socialförsäkringarna och hur mycket företagen som anställde dem skulle bidra, så att de fick bättre pensioner i framtiden. Det var en viktig seger, inte bara för vänsterpartierna, utan också för den sociala rörelse som har byggts upp av unga arbetare med osäkra förhållanden, som under det senaste årtiondet har varit mest stridbara.

Om och om igen hamnade samhällskontraktet främst i den nationella debatten. Vid ett tillfälle i början av 2017 föreslog PS-regeringen, under applåder från cheferna, en minskning av företagens inbetalningar till socialförsäkringarna. Det var det första fallet med ett direkt brott mot den skrivna överenskommelsen med Vänsterblocket. Blocket reagerade och avvisade förslaget eftersom det skulle ödelägga intäkterna till det offentliga pensionssystemet, kämpade mot det och besegrade det slutligen.

Den viktigaste segern för arbetarrörelsen och Vänsterblocket var att regeringen tvingades godta att arbetare med osäkra anställningsförhållanden i den offentliga sektorn (skolor, sjukhus etc.) skulle få permanent anställning. Denna möjlighet ges till mer än 30.000 som har ansökt om det.

Precarios Inflexíveis, där vänstermedlemmar är en viktig del, är den viktigaste sociala rörelsen för arbetare med osäkra förhållanden, och den förespråkade både en ny lag, som antogs av parlamentet, och att arbetarna själva skulle organisera sig för att bekämpa motståndet från byråkrater på mellan-nivå på universitet och sjukhus, och till och med från regeringen själv. Processen pågår fortfarande. Det är en strategisk rörelse för Vänsterblocket, både som stridbar kraft för självorganisering och som politisk aktör för att genomdriva nya föreskrifter.

Försvara arbetare med osäkra anställningsförhållanden

Efter att ha besejrats angående företagets inbetalning till socialförsäkringarna och accepterat införandet av viktiga förändringar till förmån för arbetare med osäkra anställningsförhållanden, föreslog regeringen i mars och april 2018 nya förändringar av arbetslagarna. En del var bra för arbetarna, som minskat antal år (från 3 till 2) på visstidsanställningar i följd, eller begränsning av antalet anställningar för tillfälligt arbete (mycket korta anställningskontrakt). Men vissa utgör värsta tänkbara scenario: utökad provperiod till 180 dagar per år (inga rättigheter, ingen kompensation vid avsked) eller införande av möjlighet till muntliga kontrakt i upp till 35 dagar (främst för turistnäringen men nu utvidgad till hela ekonomin). Fackföreningarna och vänsterpartierna mobiliserar mot dessa förslag.

Exemplet med skatt på energiavgifter

Vårt sista exempel på en konflikt med regeringen är energifrågan. Efter den skriftliga överenskommelsen med PS-regeringen kunde Vänsterblocket snabbt få till stånd en viktig förändring för fattiga familjer: den sociala taxan på energi, som sänker priset avsevärt, utvidgades till att gälla 700.000 familjer (var åttonde familj) från tidigare 50.000, och proceduren för att bekräfta inkomstdeklarationerna förenklades och undvek alla byråkratiska hinder. Men den stora konflikten i energifrågan skulle uppstå i slutet av 2017, när parlamentet godkände en ny skatt på energiavgifter, värd några hundra miljoner euro, efter förhandlingar mellan Vänsterblocket och finans- och ekonomidepartementen. Men regeringen pressades av den kinesiska regeringen (efter privatiseringar 2012 äger statligt kinesiskt kapital de största nationella energiföretagen), och med hjälp av högerpartierna drev den igenom en ny omröstning i parlamentet som upphävde det tidigare beslutet. Denna stora politiska storm visade hur svårt det är att utmana internationella kapitalistiska intressen, hur känsligt PS är för deras makt, och även hur Vänsterblocket ska bedriva sin kamp till folkets fördel.

4. Sociala aktioner, inte bara för att representera utan för att presentera

Nu vet ni vad vi upplever: det är kamp överallt och varje dag. Det är en tydlig konfrontation mellan sociala och ekonomiska alternativ. I denna inramning anklagar högerpartiernas ledare och de höga cheferna regeringen för att vara vänsterns ”gisslan”, och även om de har fel om vem som har den faktiska makten, så är det så de uppfattar styrkan hos den rörelse som vänstern leder. På samma gång är lärdomarna av dessa överenskommelser ett viktigt samtalsämne som orsakar sprickor i själva PS.

Att organisera sociala aktioner och ge politisk ledning och alternativ är därför en avgörande roll för vänstern. Vi avslutar i detta avseende med tre aktuella exempel. Det första är lärarstrejken och protesterna om lönerna som nyligen ledde till en stor demonstration. Alla som hävdade att överenskommelsen mellan vänsterpartierna och PS hindrade den sociala rörelsen eller tvingade fram begränsade protester har fel. Precis tvärtom: eftersom många arbetare vet att regeringen är känsligare för sociala påtryckningar och att vänsterpartierna är deras allierade, så är det i själva verket möjligt med fler mobiliseringar. Det är redan ett faktum, lärarna demonstrerar och förbereder en lång period av kamp med strejker i september och oktober om det behövs.

Vårt andra exempel är organiseringen av olika kollektiv och organisationer mot oljeprospektering

och överhuvudtaget för en radikal förändring av miljöpolitiken. De är särskilt starka på lokal nivå och förenas i en del initiativ, som de portugisisk-spanska demonstrationerna mot kärnkraftverket Almaraz eller urangruvan Retortillo. Nyligen uppnådde de en seger mot den sistnämnda när det spanska parlamentet beslutade att stoppa detta brott mot miljön. Mobiliseringar mot öppnandet av andra gruvor, mot att pappersbruk och intensiva jordbruk smutsar ned floder, och för att försvara vilda djur mot jordbruksföretag, exempelvis genom internationella demonstrationer mot djurtransporter, har fått fart under de senaste åren.

En tredje social rörelse, slutligen, som har visat sig vara påhittig och som växer är den feministiska rörelsen, som i synnerhet har protesterat mot de förödmjukande portugisiska domstolsbesluten som tonade ner våld inom familjen och mord på kvinnor, kritiserat trakasserier på gator och fördömt våldtäktskulturen. Dessa rörelser växer genom att arbeta fram ett program för arbetarklassen som knyter samman könsojämlikheten med produktiva och reproduktiva rättigheter, liksom med kampen mot ojämlikhet som ett resultat av det kapitalistiska patriarkala samhället. Den feministiska rörelsen har organiserat en del lokala protester men också stora nationella demonstrationer som har hållits samtidigt i olika städer, som marscher mot Trump och kvinnohat och demonstrationer 8 mars. Dessa rörelser förbereder nu en kvinnostrejk 8 mars 2019.

Samma sak kan sägas om andra rörelser, som hyresgäster som kämpar mot vräkningar och mot städernas gentrifiering, eller de informella tillfälliga föreningar som håller på att uppstå. I allt detta är Vänsterblocket en del av rörelserna. De representerar samhällskampen som den är: i rörelse, ibland långsamt, ibland sprudlande, en kamp som förenar motsägelsefulla och uppmuntrande krafter. Icke desto mindre är den större och mer organiserad än vad den var när det saknades alternativ. Att framställa denna styrka som "gisslan" till PS är inte bara en felaktig beskrivning, det är en ren förolämpning.

Vi vidhåller att vi inte håller fram Vänsterblocket eller de portugisiska erfarenheterna som en modell. När det handlar om masspolitik finns det inga modeller: bara genom en välgrundad förmåga att lära sig och kämpa tillsammans med sitt eget folk kan ett parti förbereda sina strategiska val. Dessutom är vi medvetna om att Vänsterblocket fortfarande har en oerhört lång väg att gå. Det måste förändra sig och vara mer öppet för att representera den sociala vänstern. Det måste hjälpa till att skapa nya uttryck för arbetarna och den folkliga rörelsen. Det måste bekämpa tendenserna att anpassa sig till institutioner och rutiner. Det måste organisera skolningen av basmedlemmarna och deras deltagande i samhällsorganisationerna. Det måste bekämpa sekteristiska uppfattningar i och utanför partiet. Ändå är Vänsterblocket den viktigaste erfarenheten och omvandlingen av den portugisiska vänstern som gjorts under de fyra decennierna av demokrati.

5. Ett program för social rättvisa

Under PS-regeringens korta tid har dessa sociala rörelser inspirerat politiska diskussioner och givit upphov till nya idéer. De har också påverkat den politiska miljön. Ett av resultaten är debatten i PS mellan två flyglar: den ena kämpar för att den sociala politiken och alliansen med vänstern ska fortsätta, medan den andra kräver ett nyliberalt och Blairliknande parti och politiskt program.

Denna motsättning inom PS visar att det finns politiska konsekvenser av den överenskommelse som

har slutits med Blocket och PCP. Vissa av PS:s ledare känner sig hotade av de många socialistiska väljare som är för alliansen med vänstern – en del av dessa väljare så mycket att de anser det vara en fördel att deras eget parti hålls tillbaka av alliansen med vänstern – och vid PS:s senaste kongress (juni 2018) beslutade sig dessa ledare för att ifrågasätta pakten med vänstern. En del av dem åberopade faktiskt exemplet med den nyliberala Tredje vägen, medan andra sa att PS inte skulle överge pakterna med vänstern. Det är förvisso en relevant idédebatt, men vi föredrar att tänka i termer av politiska aktioner, eftersom det är resultatet av vänsterns initiativ att störta högerregeringen. Det faktum att vara eller inte vara för alliansen med vänstern blev en viktig skiljefråga vid PS-kongressen bevisar att vänsterpartierna har haft en del framgångar. Nyliberalerna i PS och månglarna i EU fruktar vänsterns inflytande och det gör de rätt i – bättre än någon annan vet de att vänstern utgör ett politiskt alternativ med folkligt stöd.

Vad gäller Vänsterblocket så skrev det under en överenskommelse med PS 2015. Det satte upp nya ramar för dess verksamhet, men det förändrade inte partiets mål: att skapa en bred klassrörelse för socialism. Det tas steg i denna riktning på olika nivåer, som att gynna en återhämtning av arbetarnas och pensionärernas levnadsstandard, skapa bättre förutsättningar för att fackföreningarna ska kunna föra gemensamma förhandlingar, stödja självorganisering av arbetare med osäkra anställningsförhållanden, föra in kampen i kärnan av det ekonomiska och sociala systemet. I denna mening är diskussionen om det nationella sjukvårdssystemets framtid idag den hårdaste diskussionen, eftersom det står i centrum för finansvärdens offensiv mot välfärden och innebär avgörande budgetbeslut.

Detta är ett exempel där resultatet av de nyliberala uppfattningarna är ganska uppenbart, eftersom det kräver både privatiseringar av tjänster, och avgifter som allmänheten ska betala till de privata sektorerna. Vänsterblocket besvarade nyliberalismen genom att föreslå djupgående omstruktureringar av sjukvårdssystemet, och det gjorde det på ett ytterst effektivt sätt i koalition med António Arnaut, hedersordförande i PS och grundare av det moderna sjukvårdssystem som skapades efter revolutionen i april 1974 (han var sjukvårdsminister i slutet av 1970-talet). Arnaut förberedde en ny lag tillsammans med João Semedo, tidigare parlamentsledamot för Blocket, en gång partiets samordnare och framstående talesperson för partiet i sjukvårdsfrågor. De publicerade denna lag i en bok (december 2017, framsidan på bilden nedan) med enorm effekt. Detta är ett uttryck för ett politiskt initiativ som söker efter enighet för att förändra diskussionen och alternativen.

I detta och andra fall utmanar och konfronterar Vänsterblocket mittenpolitiken. Visserligen har våra åsikter om det nationella sjukvårdssystemet inte majoritet i parlamentet idag men vi har inte besegrats. Vi framhårdar och insisterar. Och det är så vänsterpolitiken kommer att segra: genom att tala med personer som har samma idéer, även i andra partier, skapa sociala rörelser, stå för konkreta förslag och kunna lägga fram ett alternativ och inte bara protestera. Det är vår strategi: vi kämpar för majoritet på alla fronter. Som förkämpar för socialismen är det vår fasta föresats och erfarenhet och det är detta vi vill dela med våra bröder och systrar.